

**N:o 60.**

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1893, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående  
öfverlåtelse till staden Visby af vissa kronan tillhöriga  
tomter i nämnda stad.*

(I. A.)

Med åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver civil-  
ärenden för den 17 nästlidne mars, har Kongl. Maj:t uti en samma  
dag till Riksdagen aflåten proposition (n:o 48) föreslagit Riksdagen att  
medgifva,

*dels* att de kronan tillhöriga, med n:is 58, 59 och 60 å en af  
förste landtmätaren Magn. Isr. Lallerius år 1807 upprättad karta be-  
tecknade tomter måtte med full eganderätt till staden Visby öfverlåtas  
mot lösen, som bestämdes i den ordning förordningen den 14 april  
1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof  
stadgade;

*dels* ock att den för nämnda tomter inflytande löseskilling måtte  
användas på enahanda sätt, som vore bestämdt i fråga om köpe-

skillingarna för de hemman och lägenheter, hvilkas försäljning egderum jemlikt kongl. brefvet den 29 maj 1874.

Af förenämnda protokollsutdrag inhemtas, att stadsfullmäktige i Visby uti en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Gotlands län med skrifvelse den 29 maj 1888 till Kongl. Maj:t öfverlemnad skrift anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes tillåta att nämnda stad, med afseende å behovet af nedan omförmälda gatureglering jemte vattenledning samt bibehållande och utvidgande af stadens planteringar, finge mot staden tillhörig mark, som efter affattning å karta på grund af landtmätares och gode mäns uppskattning pröfvades utgöra fullgodt vederlag, tillbyta sig följande kronan tillhöriga, å en af förste landtmätaren Magn. Isr. Lallerius år 1807 upprättad karta med nedanstående nummer betecknade tomter i nämnda stad, nemligen n:o 60, eller den så kallade kalkugnstomten, tomterna n:ris 58 och 59, kallade slottså kern, samt tomten n:o 55, den sistnämnda hel och hållen eller till så stor del, som kunde för kronans räkning undvaras, allt mot förpligtelse för staden att vidkännas samtliga kostnader för egoutbytet.

Till stöd för berörda ansökning, hvarvid fogats kopia af ofvan nämnda karta jemte dertill hörande beskrifning, hade af stadsfullmäktige anförts:

beträffande *kalkugnstomten*, att denna tomt, hvars sydligaste del sedan äldre tider varit utlagd till Kalkugngatan i dennas från Nya vägen till hamnen ledande del, vore i och för gaturreglering synnerligen behöflig; att staden, som vore betänkt på att ordna den mellan hamnen och kronans tomter i strandrotens första kvarter belägna s. k. blekhagebacken medelst beqvämare uppgångsvägar och planteringar, ville från den derstädes belägna men svåråtkomliga »piparhålskällan» leda vattenledningsrör upp till kalkugnstomten och der anlägga en pumpinrättning, hvilken anordning skulle blifva till gagn för de stadens invånare, som hade sina bostäder å nyssnämnda kronotomter, och sålunda bereda dessa ett ökadt värde; att den del af ifrågavarande tomt, som icke behöfdes för vattenledning eller gaturreglering, skulle, sedan den af staden blifvit planerad och försedd med planteringar, kunna blifva en sommartiden af badgäster och resande mycket eftersökt plats, samt att kronan af denna tomt icke njöte någon afkastning;

rörande *slottså kern*, att detta område sedan nära trettio år tillbaka varit utarrenderadt åt stadens planteringsgille, och att det af kammarkollegium den 14 oktober 1882 för nämnda gille utfärdade kontrakt, hvarigenom lägenheten på tjugo års tid från den 14 mars 1884 emot

årligt arrende af 50 kronor till gillet upplåtits, numera med domänstyrelsens tillstånd fått af staden öfvertagas; att af slottsåkern, som jemväl benämndes slottsparken, en mindre del åt öster nyligen utlagts till gata, hvaremot återstoden genom planteringsgillet försorg ordnats till en pryddlig och besökt promenadplats, samt att, om staden förvärfvade eganderätten till ifrågavarande område, och detta sålunda kunde såsom park bibehållas, sådant skulle vara till gagn och trefnad icke blott för staden och allmänheten utan äfven för det framför slottsparken belägna landshöfdingeresidenset, som deremot skulle lida stort men, derest området belamrades med byggnader; samt

vidkommande *tomten n:o 55*, att denna omkring kronomagasinets belägna tomt, så långt tillbaka någon kunde minnas, varit en öppen plats, hvilket bestyrktes af den till Lallerii karta hörande beskrifning, der tomtens betecknades såsom torg omkring kronomagasinets tre sidor; att norra delen af nämnda tomt, sådan den å samma karta blifvit angifven, utgjort och ännu utgjorde en gata, förmedlande trafiken mellan slottsbacken och Nya vägen, hvarjemte å den vester om kronomagasinets belägna del fört dels en väg, förmedlande trafiken emellan Magasinsgatan, å ena, samt S:t Hansgatan och Mellangatan, å andra sidan, dels ock en gångstig från sistnämnda gator till Skeppargatan, begge ledande till slottsparken och en derstädes belägen pump för vattenupphemtning; att emellertid under sommaren 1887 större delen af nyssnämnda vester om kronomagasinets belägna område, som genom planteringsgillet försorg försetts med planteringar och för sin vackra utsigt varit en omtyckt hviloplats, blifvit genom de militära myndigheternas försorg inhägnad, så att den deröfver ledande trafiken, särskildt för hemtning af vatten från pumpen i slottsparken, måst taga en afsevärd omväg, samt att staden för undvikande af denna olägenhet och för gatureglering önskade komma i besittning af tomtens i dess helhet eller af så stor del deraf, som kronan kunde undvara, hvilket enligt stadsfullmäktiges åsigt vore händelsen med den del öster och norr om kronomagasinets, som för närvarande vore utlagd till gator, äfvensom af den vestligaste delen af det inhägnade området.

Härjemte hade stadsfullmäktige uti särskild skrift, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande med skrifvelse jemväl af den 29 maj 1888 till Kongl. Maj:t öfverlemnats, anhållit om Kongl. Maj:ts fastställelse af sådan utaf fullmäktige, efter byggnadsnämndens i staden hörande, vid sammanträde den 8 i samma månad antagen plan till reglering af ifrågavarande område,

att en gata i Magasinsgatans riktning upptoges öfver torget n:o 55 och tomten n:o 59 till en bredd af 40 fot;

att Kalkugns-gatan, der så ske kunde, utvidgades till 40 fots bredd samt med bibehållande af nämnda bredd utdroges öfver tomten n:o 60;

att Nya vägen utvidgades till en bredd af 40 fot;

att sydöstra hörnet af tomten n:o 55 afskures och lades till slottsbacken; samt

att all öfrig obebyggd mark inom ifrågavarande område ordnades till planteringar, allt på sätt finnes närmare angifvet å en bifogad, af kommissionslandtmätaren O. Warfvinge upprättad karta.

Till följd af erhållna remisser hade öfverintendentsemetet afgifvit särskilda utlåtanden af den 3 juli 1888 och deri dels angående den underställda regleringsplanen hemställt, att Kongl. Maj:t måtte meddela fastställelse af samma plan, allenast med den jemkning att bredden å de gator, hvilka föreslagits till 40 fot, blefve bestämd till 12 meter eller 40,4 fot, dels ock rörande det ifrågasatta egobyttet anført, att embetet, så vidt på dess pröfning ankomme, icke funnit något att erinra emot bifall till samma byte, hvilket syntes vara ett hufvudsakligt vilkor för genomförande af regleringsplanen.

Uti infordradt utlåtande af den 14 augusti 1888 hade arméförvaltningen, som yttrat sig öfver det ifrågasatta egobyttet allenast i hvad det rörde tomten n:o 55, meddelat hurusom med anledning af den föreslagna regleringen militärbefälet på Gotland uti särskilda förvaltningen tillhandakomna skrivelser anmärkt, att, om denna reglering med deraf följande egobyten vunne Kongl. Maj:ts godkännande, skötseln af den mängd persedlar, afsedda för Gotlands nationalbeväring, som förvarades uti det till förråd förvandlade kronomagasinets, blefve så godt som omöjliggjord, alldenstund därför oundgängligen fordrades en inhägnad plats omkring magasinet, hvarest persedlarne kunde uttagas för vädring, piskning och annan rengöring, men genom bifall till nämnda reglering den del af tomten n:o 55, hvilken såsom behöflig för nyssnämnda förrådsgöromål efter arméförvaltningens beslut blifvit inhägnad, skulle för regleringsändamål blifva erforderlig och således icke vidare för nyssberörda viktiga förrådsbestyr vara disponibel.

För egen del hade arméförvaltningen, som inhemtat ytterligare upplysningar från militärbefälet, instämt i den af militärbefälet dervid uttalade uppfattning att, derest den nu inhägnade platsen vid kronomagasinets skulle vare sig delvis eller i sin helhet utbytas, förrådsskötseln derigenom omöjliggjordes, och kronomagasinets blefve för sitt nuvarande ändamål obrukbart, samt ej heller kunde för andra militära

behof användas; och hade arméförvaltningen på grund häraf ansett sig icke kunna tillstyrka bifall till stadsfullmäktiges förevarande framställning, i hvad den anginge tomten n:o 55, med mindre än att jemväl kronomagasinets af stadsfullmäktige inlöstes för en summa af 25,000 kronor eller kostnaden för uppförande af en ny förrådsbyggnad för Gotlands infanteriregemente; hvarjemte förvaltningen under nämnda förutsättning förklarar sig icke hafva något att erinra mot bifall till den i öfrigt gjorda framställningen.

Härefter hade domänstyrelsen inkommit med infordradt utlåtande af den 30 december 1891 och deri anført, att kronan sedan äldre tider inom Visby stad egt jordområden, hvilka, derest de icke användts för något kronans behof, disponerats dels till gator och torg och dels till tomter, som af enskilde fått begagnas mot viss tomthyra; att en särskild jordebok funnits öfver dessa till antalet ej obetydliga kronotomter, men att, då denna vid 1802 års brand jemte åtskilliga andra kammarkollegii handlingar gått förlorad, Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Gotlands län genom kollegii skrifvelse den 1 oktober 1806 anmodats att låta upprätta ny jordebok öfver samtliga kronans tomter med iakttagande dervid af hvad till förvarande af kronans rätt kunde pröfvas nödigt; att, då detta ej låtit sig göra utan tomternas föregående uppmätning, Lallerii ofvan omförmälda karta upprättats, hvarefter med ledning af densamma ny jordebok öfver kronans tomter uppgjorts å landskontoret den 9 juni 1807 i närvaro af magistratens ombud; att denna jordebok derpå utgjort föremål för kammarkollegii advokatfiskalskontors granskning, dervid kontoret, enligt hvad dess den 14 juni 1815 afgifna memorial utvisade, ej haft att framställa någon anmärkning emot de i jordeboken upptagna tomternas antal och utsträckning; att uti denna jordebok finnes under nummer 53, 54 och 55 införda de å Lallerii karta med nummer 58, 59 och 60 utmärkta tomterna med anteckning, att dessa tomter, hvilka samtliga innehades af »kalkugnsintressenterna i staden» påstodes »vara fri jordhyra genom kronokalkugnsköpet till skatte», hvarmed hänsyftades på ett om Visby kronokalkugn den 27 juni 1758 med enskild person afslutadt skatteköp; att, sedan advokatfiskalskontoret hos kollegium hemställt, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande måtte affordras upplysning, på hvad grund kronokalkugnsintressenterna innehade och sig till nytta begagnade dessa tomter samt kollegium till denna hemställan lemnat bifall, rättegång med föranledande deraf uppstått mellan kronan och kalkugnsintressenterna; samt att denna rättegång slutligen afgjorts genom Svea hofrätts dom den 8 juni 1847 på sådant sätt, att sjelfva kalkugnstomten, eller den i jordeboken med

nummer 55 betecknade, förklarats hafva ingått uti nämnda skatteköp och derigenom vara kronan afhänd, hvaremot beträffande de begge med nummer 53 och 54 i jordeboken betecknade tomterna faststälts kämnersrättens i Visby utslag, hvarigenom dessa tomter förklarats ej vara under skatteköpet inbegripna utan en kronans tillhörighet.

Vidare hade domänstyrelsen meddelat, att numera jemväl kalkugnstomten vore kronans tillhörighet, sedan, enligt hvad af kongl. brefvet den 24 maj 1872 inhemtades, Riksdagen, i syfte att befria kronan från den henne åliggande skyldigheten att åt dåvarande egare af Visby gamla kronokalkugn anskaffa ett visst quantum ved, medgifvit återlösningen af samma kalkugn med tillhörande vedgård, lador och tomter, samt köpekontrakt härom upprättats den 30 december sistnämnda år.

I fråga om dispositionen af omförmälda tre tomter hade domänstyrelsen erinrat *dels* angående de med nummer 58 och 59 å Lallerii karta betecknade tomter att, sedan genom kongl. bref den 13 oktober 1848 förordnats, att dessa tomter skulle i likhet med öfriga kronans lägenheter under arrende upplåtas, samt nämnda tomter utarrenderats från den 14 mars 1854 till den 14 mars 1884 emot årligt arrende af 20 riksdaler banko, de vid arrendeperiodens slut, med föranledande af innehållet i kongl. brefvet den 29 maj 1874, blifvit ifrågasatta till försäljning, men att, sedan vederbörande myndigheter framhållit, att dessa tomter såsom belägna i närheten af det till utredningsförråd förvandlade kronomagasinet, vid en blifvande omorganisation af landtförsvaret kunde blifva lämpliga platser för uppförande af hus och byggnader för kronans räkning, genom kongl. brefvet den 19 maj 1882 föreskrifvits, att tomterna borde genom kammarkollegii försorg utarrenderas i vanlig ordning från den 14 mars 1884 till samma dag 1904 med i kontraktet intaget vilkor att, derest under arrendeperioden lägenheterna för något kronans behof erfordrades, arrendatorn skulle vara skyldig att desamma påföljande midfasta efter derom erhållen underrättelse afträda utan rätt till ersättning för den sålunda skedda inskränkningen i arrendetiden; samt att i enlighet härmed den 14 oktober 1882 utfärdats kontrakt för Visby stads planteringsgille om tomternas öfvertagande emot en årlig arrendefgift af 50 kronor, hvilket kontrakt sedermera enligt domänstyrelsens resolution den 31 mars 1887 öfverlåtits å Visby stad, *dels ock* beträffande den å Lallerii karta med nummer 60 betecknade kalkugnstomten att, sedan på framställning af Kongl. Maj:ts befallningshafvande förordnats, att sjelfva tomten tills vidare skulle för kronans räkning bibehållas och endast kalkugnen med tillhörigheter försäljas, samt tvenne auktioner hållits och försök jemväl under hand gjorts för berörda försäljnings

verkställande, utan att antagliga anbud erhållits, genom kongl. bref den 17 juni 1873 föreskrifvits, att kalkugnen med tillhörigheter tills vidare skulle i dess befintliga skick bibehållas.

Hvad beträffade den å Lallerii karta med n:o 55 betecknade tomten, hade domänstyrelsen upplyst, att densamma icke funnes i förutnämnda jordebok upptagen samt att anledningen härtill vore att söka deri att, enligt hvad af kartebeskrifningen inhemtades, hela dess område vid tiden för kartans och jordebokens upprättande disponerats såsom torg, på tre sidor omgifvande magasinsbyggnaden. Med tillkännagifvande, att domänstyrelsen icke vore i tillfälle att kunna meddela på hvad grund staden disponerade detta tomtområde, ansåge likväl styrelsen att, då detsamma icke funnes i jordeboken såsom kronans tillhörighet upptaget, samt staden allt jemt och ända till dess under år 1887 militärmyndigheterna inhägnat en del af detsamma användt området till allmän plats, staden borde lemnas i oförkränkt dispositionsrätt deraf, till dess detsamma genom laga domstols beslut förklarats vara kronans tillhörighet, samt att något medgifvande från kronans sida för staden att för uppgifna ändamål disponera detta område icke påkallades.

Hvad åter anginge öfriga i stadsfullmäktiges framställning omförmälda tomter, hade styrelsen icke något att erinra mot att desamma, derest de ej länge pröfvades behöfliga för det i kongl. brefvet den 19 maj 1882 antydda militära ändamål från kronan afstodes till staden, men kunde icke tillstyrka, att tomternas öfverlåtande åt staden skedde medelst utbyte mot staden tillhörig jord, dels af den anledning, att kronan inom och invid Visby stad redan nu innehade en mängd mindre lägenheter, hvilkas ändamålsenliga förvaltning mött och allt jemt mötte svårigheter, dels af skäl att det värde, som i och invid städer belägna områden hade, icke bestämdes af jordmånens beskaffenhet utan af läget och andra förhållanden, i följd hvaraf gradering af den art, som förekomme vid egoutbyte, icke kunde, der fråga vore om stadstomter, tjena såsom grund för värdeberäkningen. Domänstyrelsen hade därför, i händelse Kongl. Maj:t täcktes fästa afseende å stadsfullmäktiges ansökning i denna del, hemställt, att ansökningen endast på det sätt måtte bifallas, att lösen för tomterna bestämdes på sätt och i den ordning, som i nådiga förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof stadgades.

Slutligen hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande med skrifvelse den 9 juni 1892 till Kongl. Maj:t öfverlemnat från stadsfullmäktige inforordrat yttrande i anledning af hvad arméförvaltningen och domänstyrelsen i ärendet föreslagit och hemställt; och hade fullmäktige, hvad

först anginge den å Lalleri karta med n:o 55 betecknade tomten, anført, att, då det vore för staden af största vigt att få den ifrågasatta regleringsplanen genomförd, för hvilket ändamål bland annat fordrades, att den på de militära myndigheternas föranstaltande gjorda inhägnaden af en del af denna tomt, åter borttoges, samt då staden, enligt hvad domänstyrelsen utredt, rättvisligen borde lemnas i oförkränkt dispositionsrätt af tomtområdet, fullmäktige bestrede arméförvaltningens påstående att, derest staden ville för regleringsplanens genomförande åtkomma den nu inhägnade delen af området, staden då jemväl skulle inlösa f. d. kronomagasinet med 25,000 kronor, hvilken summa flerdubbelt öfverstege denna byggnads verkliga värde och vore så stor att, derest kronans rätt till området vore oomtvistad, stadens tillgångar icke skulle medgifva staden att för regleringen utgifva densamma, men att staden emellertid ville, för att tillmötesgå kronans behof af utrymme för förrådsbestyren, till kronan afstå dispositionsrätten till den del af tomtområdet, som staden ansåg sig kunna undvara; anhållande fullmäktige, att Kongl. Maj:t täcktes förklara hinder icke möta för bifall till domänstyrelsens hemställan, i hvad den rörde det å Lallerii karta med n:o 55 betecknade området.

Beträffande tomterna n:is 58, 59 och 60 å sistnämnda karta hade stadsfullmäktige, med erinran att ofvan nämnda kongl. bref den 19 maj 1882 endast hade afseende å förstnämnda båda tomter, ansett att, då de militära myndigheter, som yttrat sig öfver stadsfullmäktiges förvarande framställning, icke haft något att invända mot afståendet af dessa båda tomter till staden, bibehållande åt kronan af samma tomter för militära ändamål, på sätt i nyss åberopade kongl. bref omförmäldes, icke vidare vore af behofvet påkallad, samt med biträdande af de utaf domänstyrelsen anförda skäl mot det ifrågasatta utbytet af kronans tomter mot staden tillhörig mark, i öfverensstämmelse med styrelsens förslag, anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes medgifva, det nyss omförmälda tomter n:is 58, 59 och 60 finge till Visby stad öfverlåtas mot lösen, som bestämdes på sätt och i den ordning, som stadgades i kongl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Då den af stadsfullmäktige antagna regleringsplanen syntes lända till fördel för staden Visby, hade departementschefen ansett, att den borde vinna Kongl. Maj:ts godkännande allenast med den jemkning, som af öfverintendentsembetet föreslagits. För planens fullständiga genomförande erfordrades, att staden egde förfoga öfver förut omförmälda med n:is 55, 58, 59 och 60 å Lallerii karta betecknade tomter.



Af dessa vore de tre sistnämnda ostridigt tillhöriga kronan, men någon omständighet syntes numera icke lägga hinder i vägen för, att dessa tomter blefve mot ersättning å staden öfverlättna med full eganderätt, hvartill dock jemväl samtycke af Riksdagen erfordrades. Hvad deremot anginge tomten n:o 55, så syntes någon giltig grund icke kunna åberopas för att kronan skulle vara egare till samma tomt, hvadan departementschefen ansåge, att några svårigheter icke borde uppställas från kronans sida för staden att öfver denna tomt fritt förfoga i den mån Kongl. Maj:t funne tomten behöfva tagas i anspråk för regleringsplanens genomförande.

Hvad beträffade beloppet af ersättningen för de tre tomterna 58, 59 och 60, så borde detta lämpligast bestämmas i den ordning, som i expropriationsförfattningen vore stadgad, och inflytande löseskillingen syntes böra användas på enahanda sätt, som vore föreskrifvet i afseende å medel, hvilka inflöte genom försäljning af mindre kronoegendomar.

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling denna proposition blifvit öfverlemnad, har icke haft något att emot densamma erinra, hvarför utskottet hemställer,

att hvad Kongl. Maj:t i förevarande hänseende föreslagit må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 18 april 1893.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

---